

Handreiking Molens & Oral History

Molenverhalen vastleggen met oral history

Hoe zag het dagelijks leven er uit op de poldermolens in Zuid-Holland? Om antwoorden op deze vraag te krijgen interviewde Erfgoedhuis Zuid-Holland oud-molenaars, mensen die opgroeiden op een poldermolen, vrijwillig molenaars en andere betrokkenen. Door deze interviews is kennis over het leven en werken op de molen vastgelegd en kunnen verhalen worden doorgegeven. Ook bieden de molenverhalen aanknopingspunten voor nieuw onderzoek. Deze handreiking bevat de vragenlijst die is gebruikt, informatie over de gevolgde werkwijze en een overzicht van nuttige bronnen. Alle molenverhalen zijn te vinden op www.geschiedenisvanzuidholland.nl.

Voor wie

Historische verenigingen, erfgoedorganisaties, molenstichtingen en andere geïnteresseerden die zelf aan de slag willen met het vastleggen van molenverhalen. Beschouw deze handreiking niet als blauwdruk maar als startpunt en/of bron van informatie bij het opzetten van je eigen project.

Wat is oral history?

Oral history is het verzamelen en bestuderen van levensverhalen of getuigenissen van mensen over historische gebeurtenissen en legt de betekenis die zij aan hun omgeving geven vast. Het gaat om verhalen die worden verzameld door middel van (open) interviews en door gebruik van andere mondelinge bronnen. (Bron: SpreekendeGeschiedenis.nl)

Onze werkwijze

Voor de 25 interviews die voor het project Molenverhalen zijn gehouden is de volgende werkwijze aangehouden: Elk interview is opgenomen (audio) en daarna getranscribeerd (volledig uitgeschreven). De transcriptie is vervolgens bewerkt tot een verhaal, dat daarna weer is voorgelegd aan de geïnterviewde om eventuele fouten te corrigeren. Na akkoord door de geïnterviewde is het verhaal opgemaakt en

gepubliceerd op onze website. Voor de geïnterviewde lieten we drie exemplaren afdrucken. Na afloop worden alle bestanden (opnames, transcripties en de verhalen) duurzaam gearchiveerd, zodat de informatie ook in de toekomst toegankelijk is voor andere onderzoekers.

Na elk interview is de geïnterviewde gefotografeerd en zijn, indien van toepassing, ook foto's gemaakt van zaken die tijdens het interview aan bod kwamen. Denk aan: foto's van vroeger, krantenknipsels of voorwerpen die bewaard zijn gebleven.

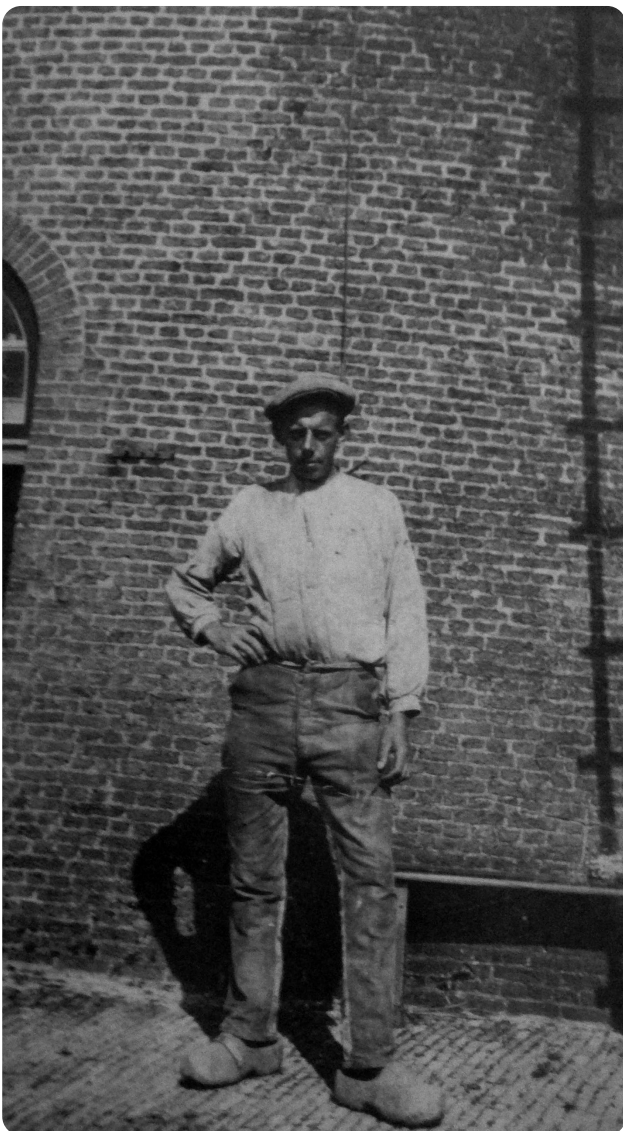

Praktische tips (tijdens het interview)

Onderbreek de geïnterviewde niet onnodig, maar aarzel niet om uitleg te vragen als je iets niet begrijpt. Denk niet 'dat zoek ik later wel op'. Of het nu om de volgorde van gebeurtenissen, onbekende afkortingen, plaatsen of namen van personen gaat: als je het tijdens het interview niet goed begrijpt, begrijp je het waarschijnlijk ook niet bij het uitwerken ervan.

Respecteer geïnterviewden die niet willen (door)praten over een bepaald onderwerp of aangeven ergens geen informatie over te hebben. In dat laatste geval kan een neutrale toelichting ('Wij vragen hiernaar omdat we van iemand anders hoorden dat ...' of 'Ik heb begrepen dat het soms voorkwam dat ...') soms als geheugensteuntje werken.

Mag je na afloop foto's, voorwerpen of documenten fotograferen? Leg dan meteen vast wie of wat er op staat en uit welke periode ze (ongeveer) dateren.

Praktische tips (wie te interviewen?)

Zoek je nog mensen die je kunt interviewen? Een oproep in de plaatselijke krant of op sociale media kan kandidaten opleveren buiten je eigen netwerk. Sommige mensen zullen zichzelf melden, anderen worden het liefst gevraagd.

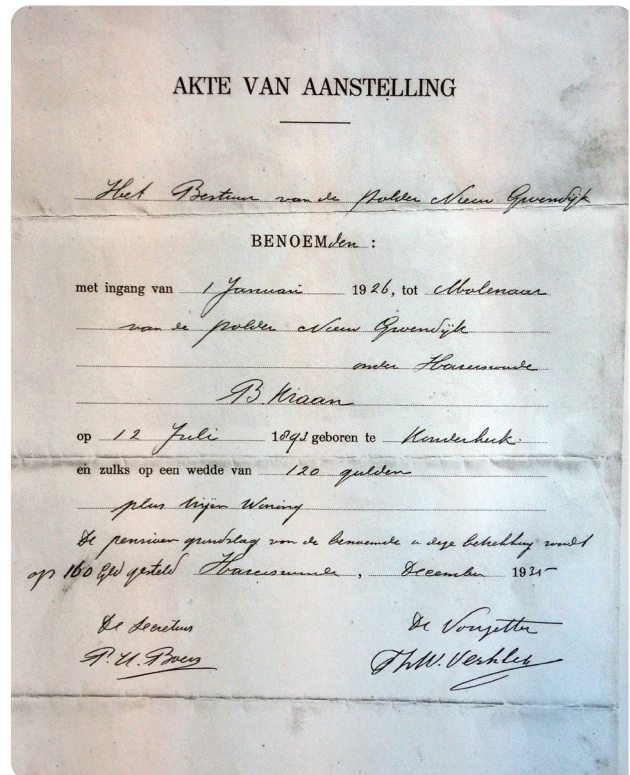
Sommige mensen denken ten onrechte dat zij niet geschikt zijn om te interviewen omdat zij 'niets bijzonders' hebben meegemaakt. Hou daar rekening mee bij het formuleren van een oproep of bij het benaderen van kandidaten.

Is het project al gestart? Vraag na afloop van een interview of de geïnterviewde nog mensen weet.

Praktische tips: afspraken vastleggen

Bedenk van tevoren wat je gaat doen met het verhaal en stem dit af met de geïnterviewde. Het is handig om dit vast te leggen. Als je opnames en transcripties na afloop gaat deponeren in een archief, is het van belang aan te tonen dat de geïnterviewde hiermee akkoord is. Op het platform SpreekendeGeschiedenis.nl zijn voorbeeldverklaringen te downloaden.

Vragen en onderwerpen

Maak van tevoren een vragenlijst om er zeker van te zijn dat je geen onderwerpen vergeet, maar voel je vrij om er flexibel mee om te gaan. Elk gesprek verloopt anders.

Voor ons project, met als doel informatie te verzamelen over het dagelijks leven en werken op de poldermolens in Zuid-Holland, hebben we een vragenlijst opgesteld. Het gaat om een overzicht met basisvragen. Afhankelijk van de geïnterviewde kan deze lijst nog worden aangepast. Zie hiervoor de bijlage.

Bronnen

Publicaties over poldermolens en cultuurhistorie

- Molendeskundige Anton Bicker Caarten (1902-1990) is nog steeds een begrip in de molenwereld met publicaties als *Molenleven in Rijnland, bijdrage tot de kennis van het volksleven in de streek rondom Leiden* (1946) en *De molen in ons volksleven* (1958).
- Debby Gerritsen, Onno Helleman en Ellen Steendam, *Het molenerf van de Zuid-Hollandse poldermolen. Geschiedenis, beschrijving en tips voor (her)inrichting* (2019). Bevat informatie over cultuurhistorische elementen op het erf van poldermolens, zoals bakhuisjes, klompenhokken, waterloophekken, paden en zomerhuisjes.

Websites

Knooppunt Sprekende Geschiedenis

Het platform [SprekendeGeschiedenis.nl](https://www.sprekende-geschiedenis.nl) is het knooppunt voor organisaties en mensen die zich bezighouden met oral history. De website bevat een overzicht met projecten en collecties en je vindt er praktische informatie over het opzetten van een project, interviewen, apparatuur en transcriberen. Er zijn ook voorbeeldformulieren te vinden waarmee je de toestemming van de geïnterviewde en andere afspraken kunt vastleggen. Het Erfgoedhuis is partner van het Knooppunt.

Allemolens.nl

Dé startplek voor molenonderzoek, met informatie over alle molens in Nederland, bestaand en verdwenen. Met afbeeldingen, archiefstukken, literatuur en bouwtekeningen. De website is een initiatief van Vereniging De Hollandsche Molen en er wordt aan meegewerkt door de Stichting Molendocumentatie en een groot aantal andere organisaties.

Project Molenverhalen

De collectie Molenverhalen die door het Erfgoedhuis is vastgelegd vind je op [Geschiedenisvanzuidholland.nl/molenverhalen](https://www.geschiedenisvanzuidholland.nl/molenverhalen). Voor elk interview is een

inleiding geschreven met onderaan de pagina een Pdf-bestand met het volledige verhaal. De verhalen bevatten interessante achtergrondinformatie voor iedereen die onderzoek doet of wil doen naar molengeschiedenis.

Contact

Erfgoedhuis Zuid-Holland is een kenniscentrum op het gebied van erfgoed in Zuid-Holland. Het Erfgoedhuis coördineert in samenwerking met de provincie Zuid-Holland het Molennetwerk Zuid-Holland en ondersteunt daarmee moleneigenaren, molenbeheerders, vrijwillige molenaars en andere vrijwilligers op molens zoals molengidsen. Ook ondersteunt het Erfgoedhuis erfgoedvrijwilligers en professionals als het gaat om publieksbereik, deskundigheidsbevordering en netwerkbijeenkomsten.

Heb je een vraag naar aanleiding van deze handreiking? Neem contact op met Ellen Steendam, steendam@erfgoedhuis-zh.nl of Marloes Wellenberg, wellenberg@erfgoedhuis-zh.nl.

Colofon

Tekst: Marloes Wellenberg en Ellen Steendam, Erfgoedhuis Zuid-Holland

Opmaak: Agnes Smit

Deze handreiking is mogelijk gemaakt dankzij Fonds 1818, Prins Bernhard Cultuurfonds en de provincie Zuid-Holland.

Alle foto's zijn afkomstig uit de gepubliceerde interviews

Met dank aan iedereen die heeft meegewerkt aan het project Molenverhalen.

© 2022 Erfgoedhuis Zuid-Holland
www.erfgoedhuis-zh.nl

**provincie
Zuid-Holland**

Handreiking Molens & Oral History

Vragen en onderwerpen (bijlage)

Voor ons project, met als doel informatie te verzamelen over het dagelijks leven en werken op de poldermolens in Zuid-Holland, hebben we onderstaande vragenlijst opgesteld. Het gaat om een overzicht met basisvragen. Afhankelijk van de geïnterviewde kan deze lijst worden aangepast of aangevuld.

1. Achtergrond

(Indien geïnterviewde opgegroeid is op molen en/of afkomstig uit 'molenfamilie'). Zo nee, starten met 4.

Kunt u iets vertellen over het gezin waarin u bent opgegroeid?

Welk familielid kwam als eerste op deze molen (of andere molen) en in welk jaar was dat ongeveer?

Werd er in de molen gewoond of in een woning ernaast?

Woonde er nog familie in de buurt? Zijn alle kinderen op de molen geboren?

Hoe ver was de molen van het (dichtstbijzijnde) dorp? Ging u naar school/naar de kerk/naar de winkel in het dorp en zo ja hoe? Kwamen er mensen uit het dorp langs op de molen?

Kwamen er molenaars uit de buurt langs op de molen? Wat kwamen die dan bijvoorbeeld doen?

Kreeg u als kind ook taken op of om de molen? En uw broers of zussen?

Hoe was het om op of bij een molen te wonen?

Uw vader / grootvader was molenaar maar deed daarnaast nog ander werk. Wat waren de nevenwerkzaamheden die hij deed? Waarom juist die? Waren die verschillende taken altijd met elkaar te combineren? Hoe kwam hij aan dat werk?

Wat was de rol van uw moeder en/of uw oma? Konden zij de molen bedienen?

Was dat toegestaan, dat iemand anders de molen bediende?

Hoe werd er thuis gekeken naar het beroep van molenaar? En in uw omgeving?

Was het iets bijzonders of gewoon een beroep, net als andere beroepen?

Moest uw vader of opa ook 's nachts werken? En op zondagen?

Wat had dit voor invloed op het gezin? Hoe kijkt u daar nu op terug?

2. Polderbestuur en 'ingelanden'

Uw vader en/of opa waren in dienst van het polderbestuur of waterschap. Hoe verliepen de contacten met het bestuur?

In hoeverre waren zij 'eigen baas'. Kregen zij opdrachten, moesten zij verantwoording afleggen?

Hoe waren de contacten met collega-molenaars (bij een drie- of viergang)?

Hoe waren de contacten met de 'ingelanden' (grondeigenaren) en andere bewoners van de polder? Waren er weleens meningsverschillen?

3. Wonen in een molen: inrichting en onderhoud

Voorzieningen: was er stromend water / riolering / elektriciteit? Wanneer werd dat aangelegd?

Veiligheid (voor kinderen die op molens opgroeiden): waren er regels waar u zich als kind aan moest houden?

Kunt u iets vertellen over de inrichting van de molen? Welke ruimtes waren er? Wie sliep waar?

Weet u nog welke kleuren het interieur had?

Woonden jullie alleen in de molen of was er ook een zomerhuis? (zie Molenerf)

Deden jullie het onderhoud aan de molen zelf? Zo ja, wat werd zelf gedaan, waarvoor werd een molenmaker ingeschakeld?

Indien van toepassing: Als u uw leven als molenaar vergelijkt met het leven van uw vader en opa, welke verschillen ziet u dan?

4. Indien niet opgegroeid op molen / niet afkomstig uit molenfamilie

Wanneer bent u voor het eerst met molens in aanraking gekomen?

Uit wat voor gezin komt u? Waar bent u opgegroeid?

5. Molenaarsambacht

Hoe lang bent u hier molenaar (geweest)?

Heeft u op meer molens gewerkt en zo ja, wanneer?

Van wie heeft u het vak geleerd en hoe ging dat? Heeft u ook anderen opgeleid?

Was het een bewuste keuze om molenaar te worden?

Dacht u ook na over andere beroepen?

Hoe kijkt u daar nu op terug?

Wat vindt u de mooie kanten van het werk als molenaar?

Zijn er ook minder leuke kanten?

Hoe zijn of waren de contacten met collega-molenaars? (indien van toepassing)

Hoeveel uur werkt(e) u gemiddeld?

Weer / Kennis van het weer: Kunt u iets vertellen over de rol die het weer speelde in uw leven?

Hoe heeft u kennis van het weer opgedaan?

Nevenwerkzaamheden (in de regel hadden poldermolenaars een aanstelling van 0,5 fte).

Wat waren uw nevenwerkzaamheden? Hoe liep dat in de praktijk, het combineren van twee of meer banen?

6. Gezin / partner (indien van toepassing)

Is uw echtgenote ook betrokken bij het molenaarswerk? Wat vond zij ervan om op een molen te gaan wonen? En de rest van het gezin?

Veiligheid / ongelukken: Waren er regels waar de kinderen zich aan moesten houden? Zijn er weleens ongelukken gebeurd (in het verleden)?

7. Molenerf

Wat stond er nog meer op het erf van de molen?
(Schuurtjes, boenstoep, bakhuis, zomerhuis, ...) Waren deze ook in gebruik?

Dieren: Hielden jullie dieren?
Werd daar ook geld mee verdiend of was het voor eigen gebruik?
Wie zorgde er voor de dieren?

Tuin: Was er een tuin en wat werd daar verbouwd?
Was de opbrengst voor eigen gebruik?
Was er ook een boomgaard / fruitbomen?
Welke soorten waren dat?
Wie deed het werk in de tuin?

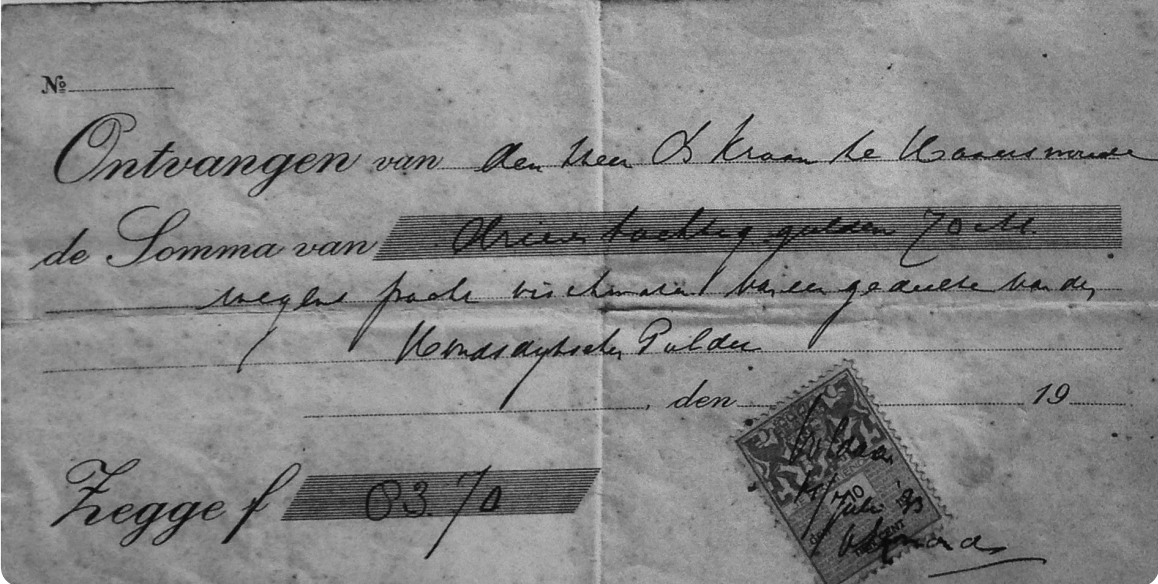
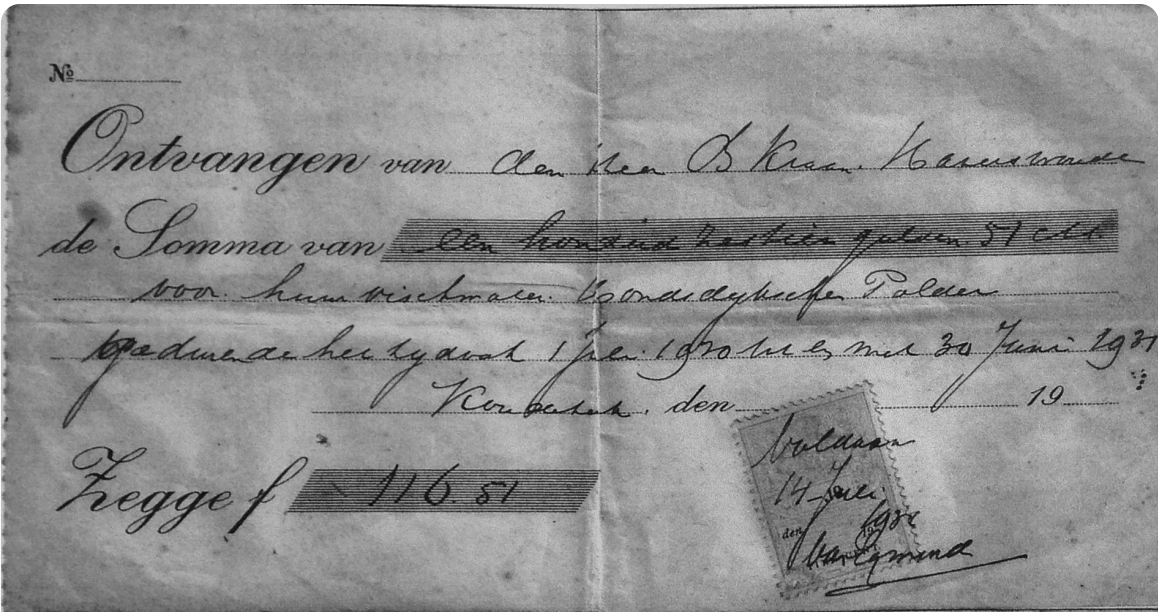
8. Tweede Wereldoorlog (indien relevant)

Hoe functioneerde de molen in oorlogstijd?

Zijn er nog bijzondere dingen gebeurd? (Bv. onderduikers).

9. Lokale geschiedenis (indien relevant)

Vragen over bijvoorbeeld een restauratie van molen (in het verleden), dreigende sloop of andere lokale gebeurtenissen die bij de voorbereiding van het interview naar voren zijn gekomen.

10. Immaterieel erfgoed (wiekentaal en andere tradities)

Werd de molen weleens 'in de vreugd' en 'in de rouw' gezet? Wanneer gebeurde dat (en voor wie? Familieleden, collega-molenaars, burenen?) Hoe lang duurde dat en waren daar regels voor?

11. Tot slot

Zijn er nog onderwerpen waar we het niet over gehad hebben en waar u nog iets over wil vertellen?